

наукового ступеня доктора політичних наук: 23.00.04 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 1998. – 30 с.

4. План дій Україна – Європейський Союз. – К.: ТОВ “Компанія Лік”, 2005. – 40 с.

5. Рівален Ж. – Ф. Україна і Євросоюз: немає гірше глухого, ніж той, що не бажає чути...// Євроатлантика. Часопис Інституту Євро-Атлантичного співробітництва. – 2005. - № 1. – с. 48 – 50.

6. Кузнецова Е. Мировая политика: игра по правилам и без. Анализ и прогноз в международных отношениях// Международная жизнь. – 2006. – № 1-2. – с. 94 – 105.

Васютинський В.О.

(Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України)

Духовна сфера в психоідеологічному просторі суспільства

Тривалий (із 1994 р.) досвід психосемантичного вивчення змісту, стану і тенденцій розвитку масової політичної свідомості в Україні показав, що вона найвиразніше диференціюється за таким параметром, як ставлення громадян до економічних та ідеологічних реформ. У відповідному факторі, що постійно виділявся і здебільшого був найвагомим, поєднуються оцінки респондентами соціально-економічних та політико-ідеологічних реалій [1].

У середині 1990-х років зміст цього фактору зумовлювала панівна на той час поляризація суспільства за шкалою «комунізм – націоналізм». Така дихотомія вочевидь є не зовсім логічною, а радше психологічною: вона відображала тодішню суспільно-історичну конкуренцію двох провідних течій – лівої (прихильники колишньої КПРС) і правої («рухівці» як більш-менш єдине національно-демократичне крило політичного спектра).

Згодом, у міру посилення новітніх тенденцій розвитку суспільства та відходу від стереотипів радянсько-соціалістичного минулого громадсько-політичні настрої дедалі більше

урізноманітнювалися, ускладнювалася політико-ідеологічна схема. Протистояння лівих і правих поглядів утрачало симетрію, суспільна поляризація поступово зменшувалася, що, зокрема, вилилося в розбудову широкої багатопартійної системи.

Психологічно ускладнювався й зміст провідного фактору, що було відображено в його назві «Реформаторські настрої – Антиреформаторські настрої». Ставлення громадян до політичних подій і програм дедалі більше визначалося психологічними і менше – суто ідеологічними чинниками. Відбулося істотне зближення позицій протилежних політико-ідеологічних груп населення, а носії крайніх настроїв відійшли на маргінес громадсько-політичного життя. На сьогодні лише невелика частина громадян обстоює реставрацію комуністичної системи або прагне встановлення ультранаціоналістичного режиму: це чітко показують, наприклад, результати останніх президентських і парламентських виборів.

Політико-ідеологічний спектр українського суспільства стає дедалі подібнішим до моделі конкуренції поміркованих – лівих і правих – сил, що виробилася й утвердилася в західних суспільствах. Громадяни виразніше тяжіють до цінностей демократичного змісту – у двох їхніх основних варіантах: «лівіші» групи населення обстоюють соціал-демократичні цінності (соціальна справедливість, соціальний захист, рівність, співпраця), натомість для «правіших» важливими є ліберально-демократичні цінності (вільна конкуренція, приватна ініціатива, реалізація особистих здібностей).

Між цими моделями цінностей немає антагоністичних суперечностей, і поєднання їх забезпечує більш-менш оптимальний суспільний розвиток.

В основі утвердження відповідних цінностей лежить задоволення певних потреб. Людські потреби поділяються насамперед на дві великі групи – матеріальні і духовні, а в процесі їхнього задоволення відбувається виробництво матеріальних і духовних цінностей. Відомо, що між цими двома групами цінностей немає чіткої межі і все (або майже все), що називається цінністю, містить ознаки і матеріального, і духовного.

Позиція окремої особи, групи осіб або всього суспільства може міститися в континуумі між виробництвом (творенням) цінностей і споживанням їх. Маємо, отже, дві шкали: «матеріальні – духовні цінності» і «виробництво – споживання цінностей». Коли піти традиційним шляхом і поєднати ці шкали в систему координат, то отримаємо чотири варіанти можливих позицій особи або спільноти в ціннісному просторі суспільства: «виробництво матеріальних цінностей», «виробництво духовних цінностей», «споживання матеріальних цінностей», «споживання духовних цінностей».

Тяжіння суб'єктів (індивідуальних чи колективних) до виробництва або споживання матеріальних цінностей є однією з найвагоміших психологічних основ розрізнення позицій як більш ліберальних або соціальних відповідно.

Водночас обидва варіанти містять потенційну небезпеку відхилення від соціально прийнятних еталонів поведінки в разі надмірного захоплення матеріальними цінностями. «Виробники» ризикують нехтуванням морально-етичних норм, екологічної безпеки, історичного середовища тощо. На «споживачів» чатує загроза стати заручниками «вивченої безпорадності», коли випрошування або вимагання поточних утилітарних благ стає нормою повсякденного існування і відвертає від особистісного розвитку.

Уникнути таких небезпек можна лише за умови належного плекання цінностей духовних. У цьому процесі теж можна виділити дві принципові позиції – виробництво і споживання, але слід наголосити, що тут звичайна формальна логіка не забезпечує адекватного відтворення соціально-психологічних реалій. Якщо матеріальні цінності можна переважно виробляти, майже не споживаючи, або, навпаки, тільки споживати, не виробляючи, то в просторі цінностей духовних таке розведення позицій є, по суті, неможливим. Це надто абстрактна ситуація, коли духовні цінності виробляються (створяться) без споживання їх або споживаються без прилучення до процесу їхнього творення.

Тому простір в описаній системі координат утрачає геометричну «правильність» і симетричність. У застосуванні до суспільства це має означати, що над розгалуженою системою

виробництва і споживання матеріальних цінностей підноситься доволі крихка й тендітна сфера духовного творення. Вона не є ні первинною, ні вторинною. Вона «освячує», психологічно виправдовує матеріальне буття суспільства та особи, знаменує досягнення ними певного доконечного рівня розвитку.

Список літератури:

1. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп. ред. В.О.Васютинський. – К.: ДОК-К, 1997.

Івацький Владислав Іванович,
студент IV курсу історичного факультету
Маріупольського державного гуманітарного університету

Особистісний вимір патріотизму

Патріотизм це універсальне почуття, що є завжди втіленим в індивідуальній людській свідомості. Воно завжди формується свідомим вибором людини і їй під силу відмовитись від цього вибору. Це почуття виявляє себе як здатність до максимальної зацікавленості людини в реалізації інтересів об'єкта патріотизму, людина готова до найбільших жертв – навіть до самопожертви.

В контексті перехідного суспільства важливим є знання сутності патріотизму як соціально-політичного феномену.

Звідси походить аспект патріотизму як соціально-політичного феномену: ІДЕНТИФІКАЦІЯ людини із якоюсь територією та іншими людьми на цій території. Тут доречно навести приклад К.Лоренца який порівнює співіснування людей із пересуванням людей у залізничному вагоні, коли пасажири, що опинились на одній території сприймаються як «свої», а сусідні купе, а тим більше вагони, сприймаються як чужинці, тобто людей споріднює випадкова легітимація знаходження на одній території, без усіх інших спільних атрибутів патріотизму.

Для людини першочергову роль грає місце її проживання, яке вона вважає рідним. Вже після ідентифікації себе із територією та іншими індивідами на ній, відбувається подальше формування спільноти, що обслуговується певним комплексом символіки. І біологічні, і соціальні чинники патріотизму мають одну спільну